

Sándor András

Rendhagyó nyelvtanóra a porondon – anyanyelvi nevelés a cirkuszművészet segítségével

Tisztelt Olvasó! Kedves Kolléga!

A Fővárosi Nagycirkusz évek óta folytat oktatási tevékenységet is manézsában, ahova az általános és a középiskolás tanulók ez esetben azért jönnek, hogy az iskola falai között már elsajátított tudásukat még jobban elmélyítsék. Ezeket a tananyag megértését segítő foglalkozásokat rendhagyó tanóráknak neveztük el. A program 2016-os indulása óta közel száz ilyen tanórát rendeztünk már meg a porondon, ahol a diákok gyakorlati közegben, a cirkuszművészet eszköztárának a segítségével, élményszerűen ismételhetik át és rendszerezhetik a különféle ismereteiket. Az intézmény cirkuszpedagógusai eddig elsősorban a természettudományok – a fizika, a biológia és a kémia – területéről találtak kapcsolódási pontokat az iskolai tananyaggal: olyan cirkuszi fogalmak kerültek a vizsgáldás középpontjába, mint a súrlódás, a gravitáció, a centripetális és a centrifugális erő, az emberi izomzat működése, a fül felépítése és az egyensúlyközpont vagy a molekuláris kölcsönhatás. A cirkusz ezzel komoly pedagógiai célokat is szolgál a szórakoztatás mellett, hiszen olyan, sokak számára nehezen érthető fogalmakat képes felidézni a diákokban, amelyeket korábban csak az iskolapadban tárgyaltak. Az intézmény munkatársai 2019-ben ugyanakkor már a humán tantárgyak, így az anyanyelvi nevelés és a cirkusz világa között kerestek – és találtak is – kapcsolódási pontokat.

Ezt a munkát a Magyarország kormányának finanszírozásával létrejött Lázár Ervin Program inspirálta (LEP). Az évente közel hétszáz ezer tanulót kulturális élményhez juttató kezdeményezés célja, hogy az ország összes általános iskolás tanulója évente egyszer ingyenesen jusson el egy színházi, komolyzenei, tánc- vagy cirkuszművészeti előadásra. A program kulturális esélyegyenlőséget teremt azáltal, hogy lakóhelytől és szociális helyzetétől függetlenül valamennyi 1–8. osztályos diákot érinti. A kezdeményezéshez 2019 őszén a Fővárosi Nagycirkusz is csatlakozott, és a programot felügyelő szakmai bizottság döntése értelmében az ország összes 6. osztályos tanulója térítésmentesen vehet részt az intézmény egy előadásán, sőt utazhat el rá. Olyan megoldást kellett tehát találni ennek a százezernél is több diáknak a cirkuszpedagógiai kiszolgálására, amely kellő felkészültséggel és szakmaisággal viszonyul az iskolai oktatás-nevelés irányelveihez, módszertanához és tananyagához. Így született meg az a döntés a programot koordináló cirkuszi szakemberek között, hogy a legjobb lenne egy általános, döntően a humán tudományok tantárgyaihoz – ezen belül is kitüntetetten az anyanyelvi neveléshez – szorosan illeszkedő munkafüzetet létrehozni, amely az előadás megtekintése után már tanórai keretek között, pedagógusok irányításával mélyíti el a diákok anyanyelvi ismereteit (MF).

A feladatok kidolgozásakor az alkotóknak nagy segítségükre volt az, hogy a Fővárosi Nagycirkusz téli műsora (HÁ) egy eddig soha nem látott produkciót varázsolt a manézsba. A hazánkba első ízben érkező Jakut Állami Gyémánt Cirkusz artistaművészei által előadott két és fél órás műsor valósággal lenyűgözte az előadást megtekintő közel tízezer diákot. Egyrészt a kimagasló artisztikai tudást magukénak tudó művészek hihetetlen előadása, másrészt pedig a jakut népi hagyományok megidézése a legimpozánsabb jelmezekkel olyan segítséget nyújtott a feladatok megalkotásához, amelyek által mi magunk is érdekesebbé, izgalmasabbá tehattük a munkafüzetet (1. kép).

1. kép

Részlet a Jakut Állami Gyémánt Cirkusz Hófödte álom – ősi cirkuszi mese című előadásából (Fotó: Urbán Ádám)

A munka első része az ötletelés és az anyaggyűjtés volt. Tudtuk, hogy a több ezer példányszámban kiadott és reményeink szerint később is felhasználható feladatgyűjteménynek olyannak kell lennie, amely egyszerre ösztönzi használatra a pedagógust, és teszi izgalmassá a tanórát a diákok számára. Céljaink között szerepelt, hogy a feladatok az anyanyelvi tudás rendszerezésén túl komoly cirkuszművészeti ismereteket is közvetítsenek. Azt szerettük volna, ha a gyerekekben tudatosul, hogy a cirkuszművészet több egyszerű szórakoztató műfajnál, hiszen egy teljes értékű, önálló és különleges eszközzel, sajátos nyelvezettel és akár fontos társadalmi üzenetekkel is bíró előadó-művészeti ágról van szó. Ehhez a célhoz szerkesztettünk például szóhálót a cirkusz zsánereivel, keresztretjvényt a cirkuszművészet szakkifejezéseivel és egymáshoz rendelő feladatot az imázsgondolatokkal (2–3. kép). A műsor kiválóan illeszkedett a tanulók életkori sajátosságaihoz és előzetes ismereteikhez – például 6. osztályban már ismerik a mese fogalmát, műfaji jellemzőit, tudják a szereplők archetípusait – , ezért több feladat esetén az ezzel kapcsolatos ismeretek összegyűjtését kértük a tanulóktól. Találó szövegértési feladatsort tudunk például összeállítani Jakutföld természeti adottságairól, történelméről,

hagyományairól és a jakutok hétköznapjairól (Szekáry 2019). Ez a feladat egyszerre alkalmas a kompetenciafejlesztésre, az ismeretbővítésre és az érték közvetítésre is.

8. Az alábbi keresztrejtvény megfejtésével a *Hófödte álom – ősi cirkuszi mese* című cirkuszi előadás egyik leglátványosabb produkciójának cirkuszzakmai nevét kapod meg. Melyik ez e szám?

13

1. A cirkuszi előadás utolsó mozzanata, befejezés, amikor az összes fellépő bevonul a manézsra (műsorvezető, artisták, bűvészek, bohócok stb.), és elbúcsúznak a közönségtől.
2. Az ukrán bohóccsoport neve a *Hófödte álomban*.
3. Szertartásokat, rituálékat végző jakut központi alak, aki a közösség olyan kiválasztott tagja, aki kapcsolatban áll a felsőbb erőkkel.
4. Észak nevetetőinek zsonglőreszköze a *Hófödte álomban*.
5. Az ő országában játszódik a *Hófödte* mese, nagyhatalmú erő megnevezése.
6. Függőleges helyzetben tartott bambusz- vagy acélrúd, melynek tetején dolgozik a felső ember.
7. A jakutok egyik nemzeti itala, erjesztett lótej.
8. Az artistacsoport tartó szerepben lévő tagjának cirkuszzakmai megnevezése.
9. A jakutok egyik tradicionális, nemzeti hangszere a dob mellett.
10. Nemzetközi cirkuszfesztiváljáról ismert város, Kína fővárosa.
11. A jakutok másik megnevezése.
12. Levegőszám megnevezése, magyar megfelelője a függöny.
13. Jakutföld egyik legértékesebb ásványkincse. Dél-Afrika után itt bányásszák a legtöbbet a világon.
14. Színpadtechnikai eszköz, a *Hófödte álom – ősi cirkuszi mesében* 150 ilyen exkluzív, jakut népi ihletésű ruha található.

Megfejtés: _____

2–3. kép

Részlet a jakut előadáshoz készült munkafüzetből

A feladatok nagy része ugyanakkor az iskolában már tanult anyanyelvi ismeretek közvetítésére irányult, változatos módszertani háttérrel. Ehhez mindenképp szükség volt a munkafüzet írásakor hatályos Nemzeti alaptanterv (Nat) és a vonatkozó kerettanterv (KT) áttanulmányozására. Ügyeltünk arra, hogy csak olyan feladatok kerüljenek a munkafüzetbe, amelyeknek a tudásanyagát a hatodikos korosztály már ismeri, tanulta, és képes is alkalmazni. Így például a betűrenddel, a szavak szerkezetével, a szófajokkal, a mássalhangzótörvényekkel, az elválasztással és a frazeologizmusokkal kapcsolatos feladatok is szerepelnek a kiadványban. További gyakorlatok a grammatikai ismeretek gyakorlásán túl a tanulók stilisztikai, műelemző, műértelmező és szövegalkotási készségét fejlesztik. Végül a munkafüzetet egy élménybeszámoló fogalmazás megírásának a lehetősége zárja. A feladatok megoldását a Fővárosi Nagycirkusz honlapján keresztül osztottuk meg a pedagógus kollégákkal.

A visszajelzések a munkafüzet sikeréről tanúskodtak. Egyrészt minden, a Lázár Ervin Programban részt vett tanuló kézhez kapta az előadás után, másrészt számos tanár használta is a diákjaival az anyanyelvi vagy az osztályfőnöki órán. Így teljesült az intézmény azon elhatározása, hogy a cirkusz sok mindenre alkalmas, használható legyen, még pedagógiai célok szolgálatára is. A kollégák úgy nyilatkoztak, hogy a munkafüzet valóban alkalmas a 6. osztályig elsajátítandó anyanyelvi tudás összegzésére, sőt a cirkuszművészettel kapcsolatos ismeretek bővítésére is. Ebben a felfogásban tehát a diák örömét leli a feladatok elvégzésében, ez mintegy a boldogság forrásává válik számára. Ezáltal a cirkuszművészeti élmény még hosszabb távon rögzül, miközben olyan hasznos tevékenységre is sor kerül, mint amilyen a tanulás. A klasszikus élménypedagógiai szemléletből táplálkozó cirkuszpedagógia – vagyis a tantárgyspecifikus tudás és a cirkuszművészet eszköztára kapcsolódási pontjainak a megtalálása – a világon szinte egyedülálló kezdeményezésként létezik az intézményünkben. Ez pedig olyan új fejezet megnyitására lehet képes a magyar pedagógia történetében, amely büszkévé tehet minden olyan kollégát, aki részese ennek a folyamatnak.

Programunk sikere tovább ösztönöz és megerősít minket abban, hogy az utat, amelyet megkezdtünk, érdemes folytatni az eddigi gyakorlat mentén. Így a pedagógusok és a tanulók a továbbiakban is számíthatnak a fentihez hasonló rendhagyó oktatási segédletek, feladatgyűjtemények megszületésére. A tapasztalatok pedig mind hozzájárulnak ahhoz, hogy egyszer akár a mindennapi oktatási-nevelési folyamatnak részévé is tegyük ezt a különleges művészeti formát: a bizalom művészetét.

Tisztelettel:

Budapest, 2020. február 20.

Sándor András
cirkuszpedagógiai koordinátor
Fővárosi Nagycirkusz

Irodalom

- HÁ = Hófödte álom – ősi cirkuszi mese. *Magyar Cirkuszművészeti Magazin* 4. évfolyam 4. szám. 2019. október 4.
- KT = *Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom.*
http://kerettanterv.ofi.hu/02_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html (2019. október 30.)
- LEP = A Kormány 1042/2019. (II. 18.) kormányhatározata a nemzeti identitás erősítését célzó programokról. *Magyar Közlöny* 2019/24: 426–427.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK19024.pdf> (2020. január 12.)
- MF = *Munkafüzet rendhagyó humán tanórához.* Összeállította: Sándor András. A Fővárosi Nagycirkusz kiadványa. Budapest. 2019.
- Nat = A Kormány 110/2012. (VI. 4.) kormányrendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. *Magyar Közlöny* 2012/66: 10635–10847.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK12066.pdf> (2019. október 30.)
- Szekéry Zsuzsanna 2019. Varázslatos utazás a hófödte mesevilágba. A Fővárosi Nagycirkusz honlapja:
<https://fnc.hu/hirek/tudtad-e-jakutfold-a-mesek-vilaga/> (2019. október 30.)

Sándor, András: Irregular grammar classes in the arena – first language teaching with the help of circus arts

Az írás szerzőjéről

Sándor András

cirkuszpedagógiai koordinátor
Nemzeti Cirkuszművészeti Központ Nonprofit Kft., Budapest

sandor.andras[kukac]circus.hu